

PLEIDOOI VOOR DE VREDE

Simon
Gronowski
PLEIDOOI VOOR
DE VREDE

Leve de vriendschap
tussen mensen!

VOOR DE VREDE, TEGEN DE VERGETELHEID

Ik ben op 12 oktober 1931 geboren in Brussel en ben dus 94 jaar sinds 12 oktober 2025.

Ongelooflijk, maar waar. Het leven vliegt voorbij. Toen ik 20 was, was iemand van 94 een oude man.

Het is de laatste fase, het einde is niet ver meer, maar ik ben nog heel actief en ik heb het geluk dat ik mijn strijd kan voortzetten.

Ik schrijf dit boek vooral om jongeren te informeren, om aan hen uit te leggen wat democratie is en wat tirannie, om hen eraan te herinneren dat de mens in wezen goed is, maar dat er uitzonderingen bestaan die je moet bestrijden.

Ik duik in het verleden en vertel over het lot van mijn familie tijdens de oorlog, omdat het een voorbeeld is van het misdadige en rampzalige lot

dat talloze andere families heeft getroffen, die vaak meer hebben geleden dan ik.

Elke Europese Jood heeft een ander verhaal beleefd en zou er een boek over kunnen schrijven. Velen hebben dat ook gedaan. Je zou bibliotheken kunnen vullen met al die verhalen.

Ik lees ze niet meer, want het is eigenlijk altijd hetzelfde verhaal, een verhaal van ellende, pijn, angst, gruwel.

In mijn geval waren er twee unieke feiten.

Voor zover ik weet, ben ik:

— het enige kind van 11 jaar dat erin slaagde om tijdens de oorlog van een dodentransport te springen en te ontsnappen,

— de enige overlevende die van zijn nazibeul een verzoek om vergiffenis heeft gekregen (en ik heb dat aanvaard).

In een oorlog zijn alle misdaden en alle soorten propaganda mogelijk. Oorlog is het grootste kwaad, vrede is het grootste goed.

Ik moet vertellen over de misdaden die tijdens de oorlog zijn begaan door een grote crimineel, een Duitse nazi, Adolf Hitler, want hij en zijn medeplichtigen hebben miljoenen mensen gedood in Europa,

ook in België. Jongeren moeten op de hoogte zijn van de wreedheid die gisteren is begaan om de democratie en vrijheid van vandaag te kunnen verdedigen.

Democratie betekent eenvoudigweg dat iedereen dezelfde rechten heeft.

Het is een kwetsbaar systeem dat vaak wordt bedreigd en dag na dag moet worden beschermd.

In dit boek behandel ik ook het heden en de toekomst. Ik heb het over immigratie, het geloof in God, de plicht om de herinnering levendig te houden, veerkracht, vriendschap, vergiffenis, extreemrechts, antisemitisme, het Israëlijsch-Palestijnse conflict, scouting en uiteraard ook jazz.

DE MISDAAD

De nazi's hebben in 1943 mijn moeder en zus gedood in de gaskamer van Auschwitz-Birkenau. Mijn vader ontsnapte aan de arrestatie, omdat hij op die woensdag 17 maart 1943 door een gelukkig toeval afwezig was. Hij had longproblemen en was opgenomen in het ziekenhuis.

Hitler viel België aan op 10 mei 1940 en bezette het land vier jaar lang, tot aan de bevrijding op 3 september 1944. Daarna, tijdens de winter van 1944-1945, vond de Slag om de Ardennen plaats, Hitlers laatste stuiptrekking, het Von Rundstedt-offensief, het drama van Belgische steden als Houffalize en Bastenaken. De Amerikaanse en Britse geallieerden behaalden de overwinning en trokken in het voorjaar van 1945 Duitsland binnen, waar ze de concentratiekampen ontdekten – Dachau, Dora, Bergen-Belsen, Ravensbrück enzovoort – en de bergen lijken, de gaskamers, de verbrandingsovens

en enkele skeletachtige overlevenden. Tegelijkertijd ontdekten de Russen Auschwitz en Buchenwald.

Toen die gruwelijke beelden België bereikten, begreep mijn vader dat zijn vrouw en zijn dochter, mijn moeder en mijn zus, niet zouden terugkeren.

Omdat hij slecht verzorgd geweest was tijdens de bezetting en zijn onderduikleven, had hij niet kunnen vechten tegen zijn ziekte.

Soms slagen zieke mensen erin om weerstand te bieden tegen hun ziekte en die, zelfs in ernstige gevallen, te boven te komen en ervan te genezen. Maar daar heb je moed, wilskracht en doorzettingsvermogen voor nodig, en die had mijn vader niet meer. Hij stierf in wanhoop op 9 juli 1945, twee maanden na het einde van de oorlog.

Ikzelf werd op 17 maart 1943, ik was toen 11 jaar oud, gegrepen door de nazi's en in de gevangenis gegooid, in de kelder van het Gestapo-hoofdkwartier in de Louizalaan in Brussel. De volgende dag brachten ze me over naar een grote gevangenis, de Dossinkazerne in Mechelen, waar ik een maand opgesloten zat. Op 19 april 1943 moest ik in een vee-wagon stappen.

Het was het 20ste konvooi en het vervoerde 1600 mensen – mannen, vrouwen en kinderen – met wel 50 per wagon, dus een trein met meer dan 35 wagons, naar een toen nog onbekende bestem-

ming. In werkelijkheid ging het om Auschwitz-Birkenau, een industrieel vernietigingscentrum. Ik begreep er niets van. Ik leefde nog altijd in mijn welpenwereld, want ik was dol op de scouts in mijn gemeente Etterbeek. Ik wist niet dat ik tot de dood was veroordeeld en dat die trein me naar mijn terechtstellingsoord zou brengen.

| Als door een wonder ben ik uit de
| trein gesprongen en ontsnapt.

Waarom gebeurde dat allemaal? Hadden mijn ouders iets slechts gedaan? Ik zweer dat mijn vader een goede man was, die nooit iemand iets kwaad deed en een dergelijke tegenspoed nooit had verdiend, en dat mijn moeder alleen maar dacht aan het welzijn van haar kinderen, mijn zus Ita en ik. Het gebeurde allemaal louter omdat mijn ouders binnen een bepaalde godsdienst waren geboren, het joodse geloof. Voor de nazi's was dat een misdaad die je alleen met de dood kon bestraffen.

Tussen 1942 en 1944 vertrokken uit Mechelen 28 konvooien, die samen 25.000 mensen wegvoerden. Van hen zijn er slechts 1000 teruggekeerd.

VLUCHTELINGEN OP DE VLUCHT

WEGGAAN, VLUCHTEN, HEROPBOUWEN

Mijn vader werd geboren in 1898, in een Pools dorpje. Hij hield van Polen, het was zijn vaderland. In die tijd was het opgedeeld in drie delen die elk aan een keizer toebehoorden: Wilhelm II van Duitsland (Pruisen), tsaar Nicolaas II van Rusland en Frans Jozef I van Oostenrijk-Hongarije. Mijn vader werd geboren in het Russische deel.

In 1919 kondigde het Verdrag van Versailles, dat een einde maakte aan de Eerste Wereldoorlog, de eenheid en onafhankelijkheid af van de nieuwe Poolse republiek. Mijn vader, die als Rus was geboren, werd Pools.

Die afkondiging bracht ernstige problemen met zich mee in Polen: ellende, werkloosheid, meedogenloosheid, brutaliteit en antisemitisme. Antisemitisme betekent dat er mensen zijn die niet van Joden houden. Ik begrijp dat je niet van een specifieke persoon kunt houden, maar je mag niet

veralgemenen, noch mishandelen of doden. En dat gebeurde toen wel in de landen in het oosten van Europa.

Mijn vader is toen gevlucht en verliet zijn geliefde vaderland. Hij was 22 à 23 jaar oud, reisde door Duitsland en belandde in het grensgebied met België, in Keulen en Aken. Hij kwam heimelijk, clandestien, illegaal het land binnen.

Hij was een sans-papiers avant la lettre. Daarom ben ik solidair met de sans-papiers, de vluchtelingen, de immigranten van vandaag.

Ze komen niet bij ons voor hun plezier, maar omdat ze in hun land honger lijden, met politieke problemen kampen of omdat er oorlog woedt.

Maar ze hebben niets slechts gedaan en je hoeft ze niet gevangen te zetten in 'gesloten centra 127 bis', en al zeker de kinderen niet. Mij hebben ze als kind ook in een gesloten centrum geplaatst, de Dossinkazerne in Mechelen.

Soms riskeren ze hun leven om naar ons te komen, en België heeft de eer om hen met menselijkheid en waardigheid te ontvangen, door alle vluchtelingen op dezelfde manier te behandelen.

Het is immers altijd pijnlijk om je vertrouwde omgeving en je land te verlaten voor het onbekende.

In die tijd ging dat sneller dan nu. Mijn vader werd snel geregulariseerd en kreeg zijn papieren. België, zijn land van toevlucht, adopteerde en integreerde hem, in de geest van 'samenleven met de rijkdom van onze verschillen'. Hij zou er altijd dankbaar voor blijven.

Ik ben de zoon van een illegale vluchteling en ik heb mijn afkomst nooit verloochend.

EEN GEWOON KLEIN GEZIN

Maar in Brussel was het crisis en was er geen werk. Mijn vader moest bijgevolg aan de slag in de steenkoolmijn van Bray-lez-Binche in Wallonië. Hij werkte maandenlang in de mijn en liep er de mijnwerkersziekte op. Mijnwerkers ademen diep in de mijn koolstof in, die hun longen beschadigt en ziekten veroorzaakt, zoals stoflong. Ik noemde die als kind chronische bronchitis, want mijn vader hoestte veel.

Toen verliet hij de mijn en verhuisde naar Grivegnée, niet ver van Luik, om fabrieksarbeider te worden bij Cockerill-Sambre, in de cokesovens van Seraing.

Hij verliet de fabriek snel om een handelsactiviteit te beginnen in leer, lederwaren, koffers, damestassen, portemonnees in leer, kalfsleer, saffiaanleer,

hagedissenleer enzovoort. Hij deed de markten in Luik. Het was een succes.

Hij liet een jonge vrouw overkomen die hij tijdens de oorlog van 14-18 had ontmoet in Litouwen. Ze trouwden in 1923 in Grivegnée en kregen twee kinderen. Mijn zus Ita werd geboren in Luik op 24 september 1924. Ze verhuisden vervolgens naar Brussel, waar ik ter wereld kwam op 12 oktober 1931.

Mijn ouders slaagden er zelfs in om hun eigen huis te kopen in Etterbeek, met op de benedenverdieping een winkel die ik als kind de 'handtassenwinkel' noemde. Mijn zus was een briljante leerlinge aan het lyceum van Elsene. Ze was een primus in Grieks, Latijn, literatuur en tekenen, en was een grote klassieke pianiste met een voorliefde voor jazz.

Ik zat op de basisschool van Etterbeek en was vooral een kleine welp bij de scouts in mijn gemeente. De scouts waren mijn lust en mijn leven. De dag dat ik mijn belofte aflegde, kreeg ik de bijnaam Bambi.

Als 6- of 7-jarige was ik een onrustig, om niet te zeggen moeilijk kind. Ik beging veel stomiteiten:

- op school was ik een vechtersbaas,
- thuis speelde ik als een pyromaan met vuur.

Ik stak de duiventil van mijn vader in brand en het inpakpapier van de winkel,

— in de tuin groef ik valkuilen om mijn neef Simon erin te laten vallen,

— elke ochtend stal ik een geldstuk, soms van 5 frank, uit de kassa van de winkel en zelfs uit de tas van mijn zus, om speelgoed en snoep te kopen en die aan de kinderen van mijn klas te geven. Ik had de formule gevonden om vrienden te maken.

Op een dag betrapte mijn moeder me en ze dreigde met de politie en de gevangenis. Mijn zus kwam tussenbeide en vanaf toen was ik braaf.

| Een klein gezin, gewoon, alledaags,
| maar hecht en gelukkig.

HET MECHANISME VAN DE ANGST

Maar intussen was Hitler in Duitsland aan de macht gekomen. Hij had dat met geweld kunnen doen, via een staatsgreep, maar hij had de wettelijke manier verkozen. De democratie heeft soms jammerlijke verrassingen in petto.

Hij hield toespraken die de bevolking ophitsen en misleidden. Hij was 'God de vader' op aarde geworden. Hij had al diverse landen in Europa bezet: Oostenrijk in 1938, Tsjechoslowakije en Polen in 1939, en Denemarken en Noorwegen.

Hij vond dat nog niet voldoende, want op 10 mei 1940 viel hij Nederland, Frankrijk, Luxemburg en België aan en bezette die landen.

Hitler leed aan een paranoïa: hij wilde alle Joden doden. Hij nam voortdurend nieuwe maatregelen tegen hen, achttien ordonnances in vier jaar tijd.

De eerste ordonnantie, van 28 oktober 1940, verplichtte hen om zich als Jood te laten registreren bij de gemeenten. Die moesten de 'Jodenregisters' doorsturen naar de Gestapo, en zo beschikten de nazi's al van tevoren over alle namen en adressen van hun toekomstige slachtoffers. Ze stelden een lijst samen van 50.000 namen.

Joden mochten ook bepaalde beroepen niet meer uitoefenen, zoals leraar, gemeenteambtenaar of journalist. Hun winkels werden in beslag genomen. Ze kwamen naar onze kleine winkel en namen alles mee. Er was ook een verbod om naar school te gaan,

en op een dag kwam de verplichting om een gele ster te dragen op onze kleding, zodat ze ons goed konden onderscheiden, discrimineren en stigmatiseren.

De mensen leefden die maatregelen na, want ze vreesden verklikt te worden, bijvoorbeeld door een kwaadwillige buur die aan de Gestapo zou zeggen: 'Die daar is zich niet gaan inschrijven bij de gemeente' of 'Die daar draagt zijn ster niet', of die moedig een anonieme verklikkersbrief zou sturen – zo waren er.

Als straf werd je naar Breendonk gestuurd, een ondervragings-, martel- en terechtstellingskamp dat de nazi's hadden geopend vanaf hun aankomst in België. Hoeveel jonge Belgen – niet alleen Joden, maar ook verzetsstrijders, patriotten, democraten – zijn er niet gemarteld en terechtgesteld in Breendonk! De nazi's stelden mensen terecht door fusillering of ophanging. Soms stuurden ze tot de guillotine terdoodveroordeelden naar Duitsland ('NN-decreet', *Nacht und Nebel*, Nacht en Nevel), zoals Maurice Raindorf naar Keulen of Marguerite Bervoets naar Wolfenbüttel.

De mensen gehoorzaamden ook, omdat ze niet wisten dat elke maatregel een stap was naar de dood, in een meedogenloos mechanisme, een dagelijks crescendo. Hadden ze het geweten, dan zouden in opstand zijn gekomen, zoals de jongeren uit het getto in Warschau, die verkozen om al vechtend te sterven.

Maar alles van de kant van de nazi's was list en bedrog.

Ze vielen op een laffe en verraderlijke manier een weerloze bevolking aan:

— laf, want ze vielen vrouwen, kinderen en ouderen aan,

— verraderlijk, want op een dag kondigden ze aan dat de Joden moesten gaan werken in werk-